

46 Това богатство на душевни състояния е налице и в сцените от евангелския цикъл. Въпреки че жестове са отмерени и съдържани, дълбока скръб е потърпила очите и съзряла лицата на Бородица и апостол Йоан в „Разпятieto“, а смъртното ложе на Бородица в „Успението“ притегля като магнит вниманието и мекота на присъствашите.

47 Освен изобразения на светци в притвора са запазени и четири портрета на светски лица, съвременници на майстора. На северната стена това са ктиторите севастократор Калоян и жена му Десислава, а на южната – царската двойка – Константин-Асен (Тих) и царица Ирина. Образите на владетелите са по-условни, рисуванни може би по портрет, но личи властният поглед на царя, както и характерният овал на царската. Портретите на местните феодали обаче са рисувани от натура. Тук плътта е жива, топла, охровочервеникава, а линията на контура е изгубила своята категоричност, защото следва извивките и особеностите на едно живо лице.

48 През 1989 г. е разкрит образът на св. Никола, останал незащетен под по-късно изобразение на същия светец върху източната стена на долина наос⁶⁰ южно от олтара на абсида. Той ни дава най-ясна представа за автентичния вид на втората боянска живопис, защото показва истинските цветове, съчетания и похвати на боянския майстор, които по-късната живопис е предпазила от външни влияния и промени. Приликата на това изобразение с образа на стареца воин (ср. обр. 45), еднаквите стъркури на черепа и тънките, оухотворени черти на лицата свидетелстват, че основните качествата на тази изключителна живопис не са били покривани от по-късна намеса. В процес на разкриване под по-късното изобразение със същия сюжет е и сцената „Въведение Бородица в храма“. За отбелязване в нея са чудесните образи на първоначалния Захария и на девичиите, придружили Бородица.

49 Още два паметника – единият по-ранен, а другият по-късен – могат да бъдат повечето или по-малко причислени към същото течение в средновековната ни живопис. Притвоят, това са част от стенописите в малката пещерна църквичка (всъщност параклис) над Господев дол⁶¹ в долината на река Русенски лѳом недалече от с. Иваново. Малката естествена пещера е неумето разширена. Параклисът като че е изписан от две различни ръце. Подобно на църквата „Св. Никола“ в Мелиник, но в различни пропорции, в неговите стенописи съжителстват две различни тенденции в разволя на живописата от XIII в. Така в сцените „Успение Бородица“, „Слизане в ада“, „Възнесение“ и в част от изобразенията на светци, които за съжаление са много повредени, повечето безлези показват връзка с паметниците от Търново, за които говорихме досега.

50 Двете изобразения на светците Никола и Спиридон върху южния склон от тавана на параклиса обаче подобно на стенописите на „Св. Никола“ в Мелиник свидетелстват за други насоки, за зараждането на друга по-задачна живопис у нас. Докато в изброените сцени са налице редицата изтъкнати по-горе особености на търновските паметници, при липсата на двамата епископи виждаме стремеж към по-богато живописно изразяване на формата чрез меки преливи и сенки, с характерни червени петна на бузите, които, от една страна, телът към XII в., но, от друга, говорят за развитието на тенденциите към обемност и постепенно моделиране, които бяхме наблюдавали в образите на втория от мелнишките майстори и които характеризират именно новото изкуство на XIII в.

51 В стенописите на параклиса освен св. Спиридон, който в детството си е бил овчар, са представени още двама светци, покровители на добитъка – св. Власий (наследникът на славянския бог Велес) и св. Модест Ерусалимски⁶². Двамата млади светци се-верно от олтара могат да бъдат Козма и Дамян, които са лекували не само хора, но и животни⁶³. Този факт, съпоставен с факта, че самият Господев дол е бил затварян с преради и че в него и около него е имало пещери и заслони за манастирските стада⁶⁴, ни позволява да предположим, че параклисът е бил разположен над манастирските обори или кошари, в които нощем, при лошо време или вражески набези е бил прибран манастирският добитък, пасъл през деня в плодородната долина. Изписаният в откритата към долината лоджия Бор-Отец е трябвало да всява страх божий в дошлите с лоши помисли грабители.

❖ Вторият паметник – главната манастирска църква (т. нар. „Голяма църква“) в долината на р. Русенски лѳом през XIII в. с външните размери, които вероятно са станали причина тя да се срути сравнително скоро, се е намирала в местността Лис-мате. Фрагменти от северната ѝ стена са запазени и до днес⁶⁵. Сред тях е известното „Видение на св. Петър Александрийски“, което личи още отдалече и е дало името на местността. Източно от тази църква обширни жилищни помещения, наречени Чер-тозите, носят може би спомена за царски посещения в Ивановската долина.